

Assoc. Prof. Lubomir Kavaldjiev, PhD

**Една богата колекция от автентична
българска народна музика – относно
създаването ѝ, нейната дигитализация и
представяне в Интернет**

I. Относно колекцията

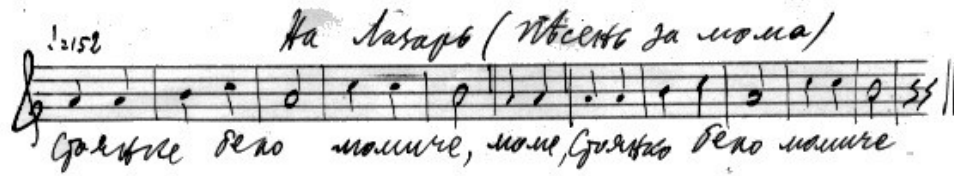
Става въпрос за Колекцията от автентичен български музикален фолклор, която се съхранява в БАН - ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВОТА .

В нея се съхраняват над 250000 различни по тип документи отнасящи се до фолклорни музикални

обекти: ръкописни описания и бележки за тях, нотни записи, аудио-записи, снимки, видео, филмови ленти. Най-старият документ в нея е от юли 1892 г. Той показва, че българския музикален фолклор първоначално е могло да бъде записван само на хартия – с нотни знаци, текст на песните, бележки от записвача¹. Такива са и най-старите документи в колекцията. Най-новите документи вече са записвани освен на хартия – ръкописни бележки, ноти и фотоснимки, но и с модерна за времето си техника: магнетофони, видеокамери, кинокамери. Последните по време на записване обекти от тази колекция документирани по този по-пълен начин са от множество музикално-фолклорни експедиции, проведени от сътрудници на същия Институт на БАН в края на 80-те години на 20 век. Първите по време текстови и нотни записи включени в колекцията, започнати в края на 19 век, са били съхранявани след 1926 г. в тогавашния Народен етнографски музей – София.

¹ Данова, Диана и Мария Кумичин. Изкуствознанието – архиви и перспективи. // Българско музикознание, 2009, № 1, с. 101

Стоящо, бело момиче, моме
 Седящо, бело момиче
 Що си е бело лице, моме
 " " "
 Кого на филдрата държе, моме
 " " " "
 Няко е, равно, с ракия, моме
 " " "
 Даи, моме, да го изпия, моме
 " " " "

В 02960

Тази сбирка е наследена по-късно (в 1948 г.) от Института за музика с музей - БАН, към 1988 те преминават в музикалния сектор на Института по изкуствознание - БАН, а в момента – в Института за изследване на изкуствата - БАН.

В България организираното професионално събиране на музикален фолклор е започнало в първата половина на 20 век.

“По настояване на “Българското етнографско общество” министърът на народното просвещение проф. Александър Цанков вписа в бюджета на

министерството си за 1935 г. сума за събиране на народни песни. През 1926 г. министър Никола Найденов назначи за техни събирачи Павел Ев. Стефанов и Иван Камбуров. След доклада на директора на Етнографския музей и секретар на Етнографското общество Ст.Л. Костов за необходимостта да се систематизира започнатата работа Министерството на народното просвещение поиска от Академичния съвет при Държавната музикална академия да му препоръча компетентно лице за ръководител на работата по събиране на народните песни...”². За такъв е избран Васил Стоин – музикант и фолклорист с високо професионално равнище. Създаден е и специализиран отдел „Народна музика” към Етнографския музей – София. “Стоин е командирован от Музикалната академия в Националния Етнографски Музей, където вече го очакват Павел Стефанов и Иван Камбуров, а малко по-късно към групата са придадени още сътрудници – Йосиф Чешмеджиев, Христо Илиев и Константин Загорев. През 1928 г. за асистент на В. Стоин е назначена Райна Кацарова.”³

² Стоин, Васил. Предговор към сборника “Народни песни от Тимок до Вита”, 1928 с. V.

³ Тодоров, Тодор. Васил Стоин. Живот и дело. София, 2002, с. 41

През 1939 г. Националният Етнографски Музей внася звукозаписвателен апарат (фонограф “Престо Ню Йорк”) и с него Райна Кацарова прави в Родопите⁴ първите в България аудио записи на народна музика.

В 1948 колекцията и фолклористите които се грижат за нея и я попълват преминават към новосъздадения Институт за Музика - БАН . „До 1953 г. научни сътрудници от Института продължават механичното записване на музикален фолклор върху грамофонни плочи (шеллак), а след 1953 ... изцяло се въвежда електромеханичният

⁴ Пак от там, с. 51

начин на записване, като се използват вече лентови магнетофонни апарати.”⁵

Голям принос към събирането на тази колекция имат изтъкнати изследователи като: Райна Кацарова (до 60-те години на XX век), акад. Николай Кауфман, ст.н.с. Елена Стоин, ст.н.с. I ст. д.изк. Тодор Тодоров, ст.н.с. I ст. д.изк. Тодор Джиджев, н.с. Петър Лъондев и други сътрудници в Музикално-фолклорната секция към Института за музика (1948-1988), а по късно звеното "Научна документация" в сектор "Музика", към Института за изкуствознание -БАН (от 1988).

⁵ Димов, Венцислав. Към изследване на записаната музика в България от първата половина на XX век: архиви и колекции. // Българско музикознание, 2005, № 1, с. 152.

Понастоящем музикално фолклорната колекция се намира на същото място - в преименувания ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВАТА - БАН. Съдържа множество записи на автентичен фолклор, но също и други музикални обекти.

В ИИИ-БАН се съхраняват

1. Музикално-словесен архив. Съдържа оригинални записи (песни с текстове и нотограми, инструментални мелодии с нотограми), преписи, описи, копия и дешифриции от фонограми. Информацията, съхраняваща се на хартия обхваща 250 000 архивни единици (народни песни, инструментални изпълнения, танци).-

Лента ТД-136
(продължение) м. 258а
Миб № 4591
Т - ва миста
Замис. в Ученичугра
17. Юли 1968 год.

Станислав Георгиев Таидаров
род. 1895 г. от с. Бобеда, Ябланица
Учил в г. Ябланица от 1925 година.
Зачалкован, коледар-оратор. - Учил е
до 7 клас (по старому).
г. Ябланица, др. "Горна Ябланица" 128. -
Коледарската група се е съставяла
от 4-8 човека един "гол" (когото казват
Богославията) (от който да е от пелените)
и полагали да правят.

Триплетите най-общо са славно
известните села (ако са хубави там)
се събират на пелените, правят
правите и друга крака, както се
показва и с някои купуват
една добра диня, която който мисли
всесадко се, и године кога до береза.

с. Мдагито преди революция -
вместо е било мусулман село.
След това там са се заселили
от с. Б. Черволен
(роло) и от някои други
околните села като: Добра
Макара, Розела Коча и др.
миб. 3603

Станислав Милкова (млог)
Корклинска
(Рангелова)
род. 1912 год. от
с. Бобеда.

Тук казват че по 7-8
малките 9-11 години. -
{ 1 куче
3 местни дини, лопе и колени
1 опашка
1 еица (дигорка)

2. Фоноархив. Съдържа над 5 000 магнетофонни ленти (ролки). Фоноархивът съдържа уникални фолклорни записи, някои от които са артефакти на уникални събития, плод на теренната работа на най-известните български фолклористи. Съхранява се и фолклорна музика на други нации. Във фоноархива има също така и ленти със записи на църковнославянски служби и песнопения, с оперна, симфонична и хорова музика. Архивът съдържа и около 800 броя плочи на восъчна, стъклена и метална основа, също така и презаписи на сравнително по-новите носители като аудиокасети и компактдискове.

2. Фотоархив. Съдържа около 100 000 кадъра, датиращи от средата на миналия век до наши дни. Те имат и съответна картотека за контактни копия. Фотоархивът документира народни събори, обекти на

танцовия фолклор, певци, свирачи, обреден фолклор. По голямата част от снимките в този архив не документират пряко автентичния музикален фолклор, а се отнасят и до други културни събития в други изкуства в България.

3. Видеоархив. Съдържа голям брой записи на видеокасети от всички проведени досега национални събори на народното творчество в Копривщица, записи на български обичаен и танцов фолклор. Тази сбирка за съжаление не е описана с детайлни данни и съществува предимно само като носител.

5. Филмотека. Киноархивът съдържа над 800 черно-бели и цветни филми от теренни фолклорни експедиции, заснети на 16 мм киноленти. И тук в повечето случаи липсват конкретни данни.

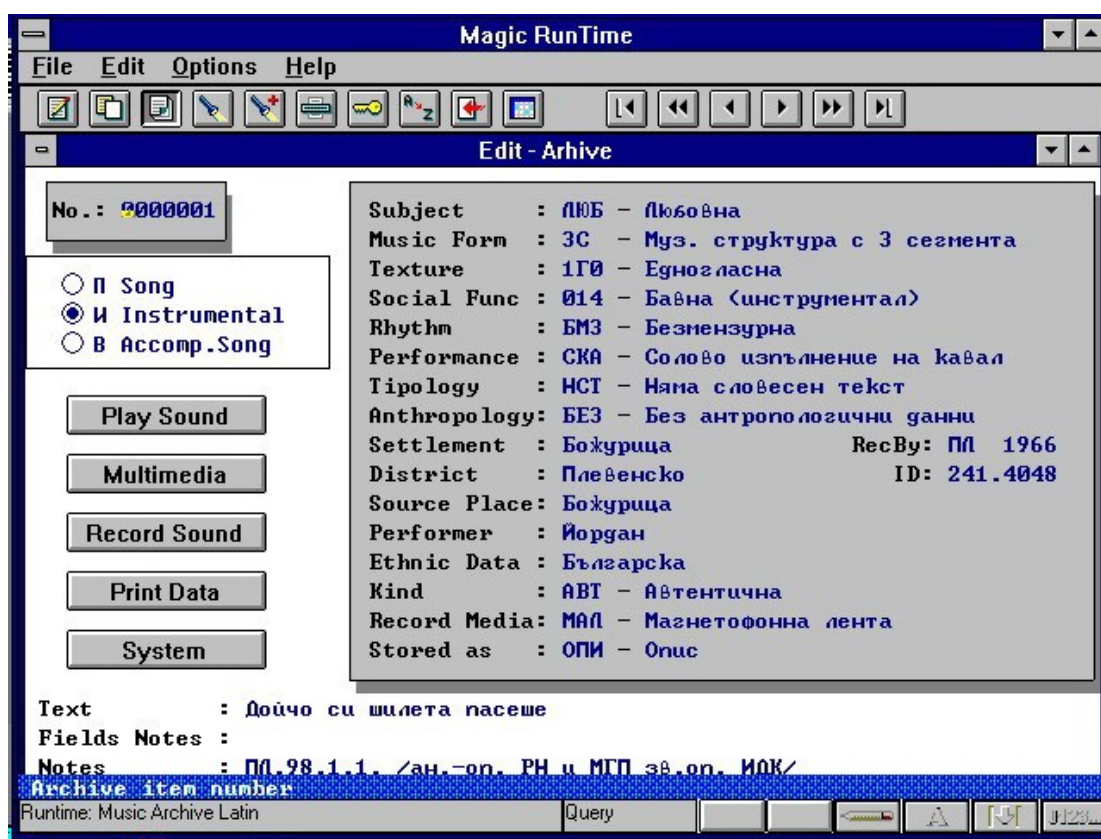
.....

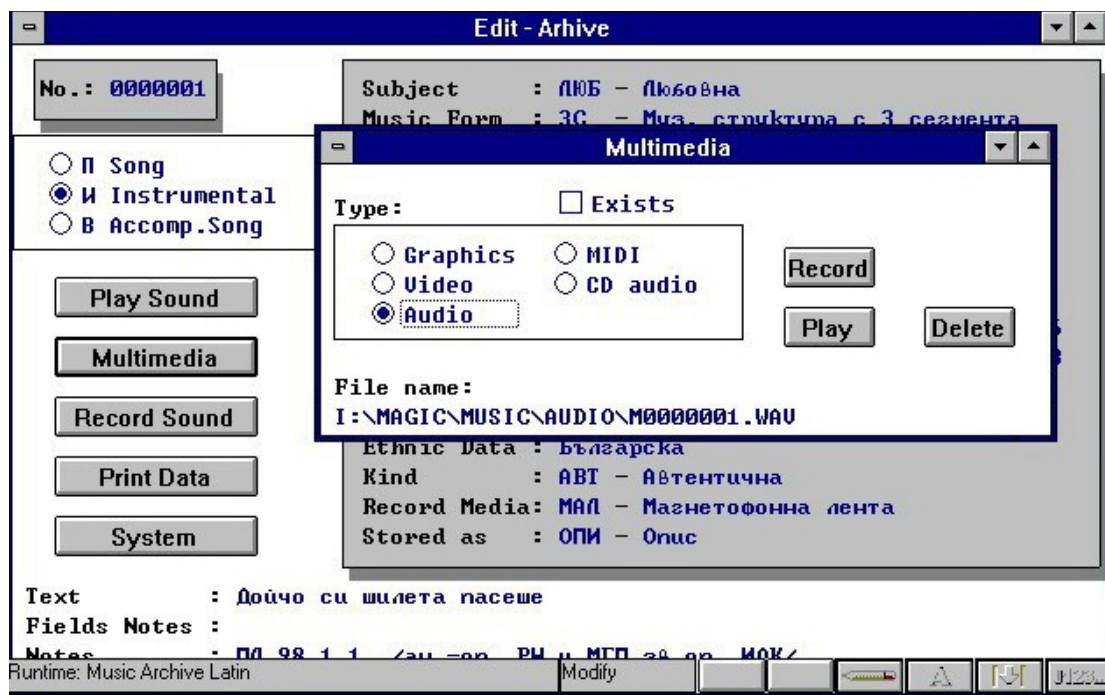
II. Относно дигитализацията, базата с данни и представянето им в Интернет

В последните 2 десетилетия в ИНСТИТУТА ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВАТА се работи по дигитализирането, електронното каталогизиране и експонирането на части от тези колекции⁶.

⁶ Виж по-подробно в: Кавалджиев, Любомир. Мултимедийната база данни за традиционен български фолклор в Института за изкуствознание – БАН и нейната

Дигитализирането на музикален текст, аудио, фото и видео обекти както и изграждането на съответната мултимедийна база за традиционен български музикален фолклор бе започнато под научното ръководство на PhD Lubomir Kavaldjiev от сътрудници на секцията "Информационни системи в музикалната култура" на ИИ-БАН към края на 1994 г. В началото на следващата година бяха обхванати първите над 1000 обекта съдържащи всичките посочени по-горе мултимедийни видове.

Те бяха публикувани (като статични уеб страници) в Интернет.

Използвайки този модел в периода 1994 - 1997 екипът от специалисти в ИИ- БАН беше успял да дигитализира и електронно да каталогизира няколко хиляди фолклорни обекта.

Тогава дойде и международното признание за уникалността и иновационния характер на тази компютърна база и дигитализации. През април 1997 г. ИНТЕРНЕТ-представянето на извадка от същата база-данни получи специална награда за България в проекта GIP на G7 и Европейската комисия⁷.

⁷ Виж в: Бюлетин на фондация ОТВОРЕНО ОБЩЕСТВО, бр. 183, 10 април, 1997, София, с.8

This is to certify that the project
*Multimedia Database for
Authentic Bulgarian Musical
Folklore*

presented by

Dubomir Kavoljiev

has participated in the Global Inventory Project,
and is hereby recognized as a significant and innovative project

for the development
of the information society in

Bulgaria

През следващите години дигитализацията на фолклорните обекти и описването им в базата данни продължи интензивно и към 2000 г. бяха обработени над 10000 обекта (включващи в себе си ръкописен текст, ноти, аудиозаписи и няколко видео-записа).

Особен интерес представляват избраните методи на търсене в базата данни съобразени с разработвани дългогодишно от нас когнитивни модели на музикално възприемане и анализ.

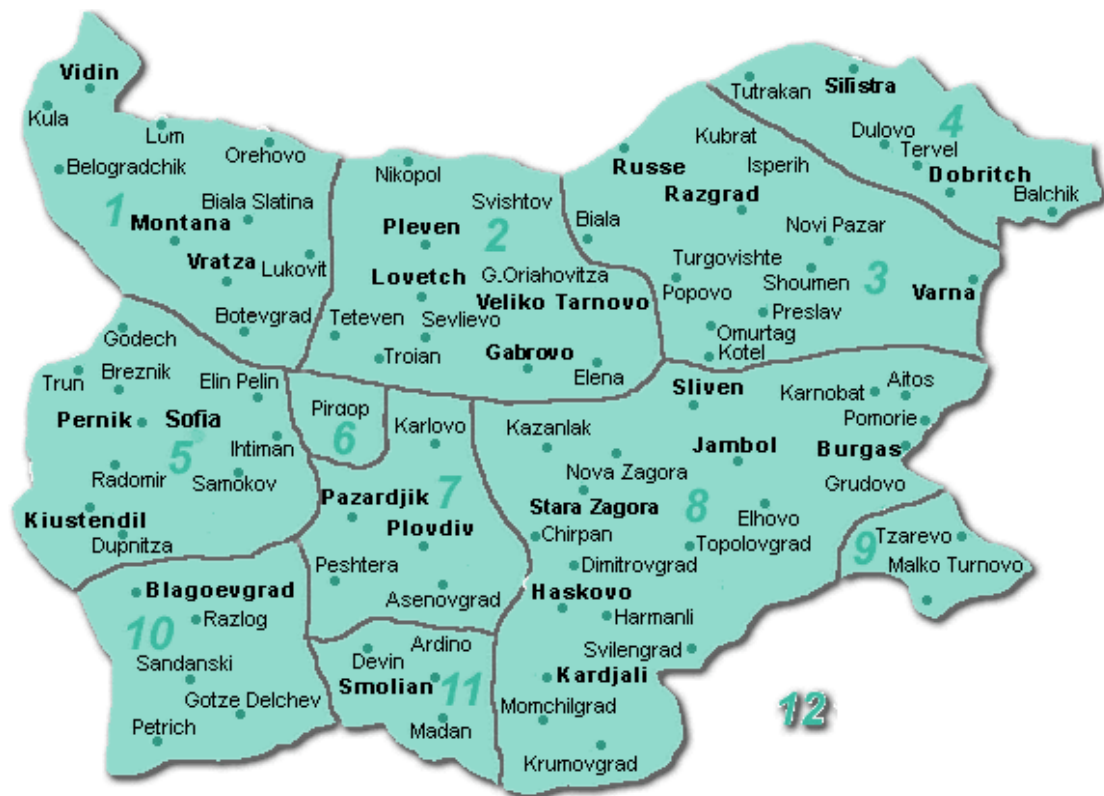
Отначало се спряхме на следните два последователни етапа: най – напред - търсене по географското местоположение където е направен записа и след това - търсене по културно-социалната функция на песента, танца или инструменталното изпълнение (тя бе отнесена към дескриптора Social Function).

Първият дескриптор се отнася до „паспортните“ данни, а вторият - до музикално-аналитичните. След като по този път потребителят стигне до конкретната архивна единица, той вече има достъп до цялата информация, която се съдържа в конкретния запис от базата данни: пълните паспортни и аналитични данни, текстовете - при песните, дигитализациите на нотни дешифриации (ако има такива), както и някои от аудио записите и фотографиите. Тук веднага възникна проблемът с групирането на променливите при двата дескриптора. Местата на запис, в първоначалната база-данни се

означаваха само с името на селището и околията, което образуваше един много дълъг списък от имена, който не бе възможно да бъде изобразен в цялост на компютърния екран. Прелистването на този списък би затруднило в крайна степен и най-упорития потребител, а простото подреждане по азбучен ред би било неоправдано от много гледни точки. Решението на този проблем стана сравнително лесно, след като използвахме утвърденото в работата на множество български теренисти (напр. при Елена Стоин) делене на националната територия на 11 музикално-фолклорни области.

Виж: <http://musicart.imbm.bas.bg/en/oblast.asp>

Освен тях бе въведена и "виртуалната" дванадесета фолклорна област - за записи направени извън сегашните граници на България. Търсенето на съответното населено място става по два начина: 1.показване на областите като списък и 2. по-атрактивното показване и избиране от карта на България с очертани области:

Всяка от очертаните в горната карта области, както и цялото поле извън контура на държавните граници представляват въображаеми "бутони" към под-списъците със селищата в съответните фолклорни области. От там вече се стига и до конкретно търсеното населено място.

Втория проблем - групирането на възможните културно-естетически, жанрови или социални функции на песента (респ. инструментално изпълнение или танц) бе много по-труден за разрешаване. Както вече казахме дескрипторът "Social Function" позволява в изходната база данни да се прибавят неограничено число конкретни типове описания на ролята, която

конкретната песен или инструментал изпълняват в живота на съответната личност или група. Освен това много от думите с които фолклористите описват тези функции или теми са взети от различни диалекти на българския език и практически са непреводими на който и да било от световните езици. Групиране на множеството от всевъзможни функции и теми се налагаше и по чисто технически и психологически съображения.

От наблюдение върху смисъла и значението на реално въведените думи в базата-данни (взети от бележките на самите теренисти) ясна ставаше възможността за разделяне на функциите на първо равнище по признака: обредно или извънобредно музициране.

Музицирането извън обредите, на второ равнище, може да се раздели също на две: такова свързано пряко с трудовата дейност и другото, което се осъществява извън нея.

На същото равнище самото обредно музициране може да се раздели на "извършвано по конкретни поводи" и на "периодично" (календарни обреди).

Музицирането в трудовата дейност също може да се раздели условно на две: извършвано в дома и извън него.

Оставащото извън посочените категории бе определено като свързано с отдиха и удоволствията и бе фиксирано в термина "развлекателно".

Така в крайна сметка се получи следния опростен списък на четири основни функции на фолклорното музициране:

- Work indoors
- Work outdoors
- Ritual (on occasion)
- Entertainment (pleasure, fun)

В резултат от търсенето: по фолклорни области, селища и социални функции в крайна сметка се достига до списък от архивни единици (музикално.фолклорни обекти) от който може да се избере по заглавието един от тях и да се разгледа пълната му характеристика на английски и на български език (кирилица). Превода и транскрипцията на текстовете става според заявката на потребителя в реално време с използване на речник с фолклорни и музикално-теоретични термини и чрез таблица за транскрибиране на кирилица в латиница.

Виж например един такъв резултат от търсене на английски:

<http://musicart.imbm.bas.bg/en/karton.asp?zapisID=1318> .

В началото на 2003 дигитализираните и електронно каталогизиране архивни музикално.фолклорни единици бяха вече над 15000 на брой. Същата година фолклорната мултимедийна база бе включена в интернет-проекта „Български Академичен Музикален Портал” (BAMP) на Института по изкуствознание. В

този проект освен фолклор са интегрирани данни за българското музикално-изпълнителско изкуство (главно опера, балет и някои концертни изяви), както и музиколожки статии. Виж: <http://musicart.imbm.bas.bg> Порталът започва да функционира в пълния му вид от март 2004 г. Работата по дигитализацията в връзка с този проект продължава още година след това - като са достигнати към 16000 записа. Те са достъпни онлайн и в настоящия момент.

Оригиналната колекция с автентичен български фолклор, както посочихме и по-горе е около 250000 единици (песни, инструментални изпълнения, танци, ритуали с музика).

Всяка такава единица (обект) съдържа (задължително) ръкописни бележки от фолклориста-събирач и/или: ръкописна дешифрация с нотен текст - <http://musicart.imbm.bas.bg/Multimedia/Graph/M0001318.GIF> , респ. аудио запис (в пълен - <http://musicart.imbm.bas.bg/Multimedia/Audio/M0001318.mp3> или кратък - <http://musicart.imbm.bas.bg/Multimedia/Primer/P0001318.mp3> вариант), само няколко от текстовите данни за музикалните обекти са интегрирани и със съответните снимки - <http://musicart.imbm.bas.bg/Multimedia/Graph/M0001559.GIF> или с видео - <http://musicart.imbm.bas.bg/Multimedia/video/M0001549.rm> . При каталогизацията на всяка такава единица се посочват освен „паспортните“ данни (име на изпълнителя и събирача, място, време и начин на записа и др.под.) също и множество аналитични музиколожки данни (музикално-теоретични, социологични, естетически) относно: ритмика, музикална форма, текстура, тематика, функция и др.).

Повечето от тези специализирани музиковедски данни са публикувани и в Интернет за всяка от тези 16000 архивни единици.

Интерес представлява и въведения след 1998 г още един начин за търсене в базата-данни. Той бе предназначен повече за просветени любители на народната музика и за професионални фолклористи. Тук се осъществява комплексно филтриране с падащи менюта по много критерии едновременно, включително и по това дали са налични в колекцията аудио записи, сканирани изображения или видео отразяващи чрез мултимедия подобрите в търсенето записи:

<http://musicart.imbm.bas.bg/en/izbor.asp>

Общо така представената в Интернет дигитализирана колекция към 2004 съдържа 13744 записа (картона) в базата данни като ПОВЕЧЕТО от тях са интегрирани с мултимедийни записи както следва: 7553 аудио записи, 4634 сканирани страници с ръкописни ноти и няколко снимки, както и 3 видео записа с фолклорни обичаи.

В посочения времеви период 1994-2004 дигитализация, разработване и попълване на базата данни си е осъществявало в секция "Информационни системи в музикалната култура" под научното ръководство на PhD Lubomir Kavaldjiev и в помощното звено "Научна документация" към Института за изкуствознание (след 1988). В екипа са участвали следните музикални специалисти с висше образование:

Chair person: Lubomir Kavaldjiev (b. 1942), Ph.D., S.R.F.

Margarita Popova (b.1947), Musicologist

Radka Nikolova (b.1943), Musicologist

Ivan Kumitchin (b. 1943), Musicologist

При сканирането на ръкописните текстови обекти и в компютърната обработка и поддръжка на системата в различни периоди са участвали и назначени в Института служители със средно образование и без музикална квалификация.

В този си вид описваната фолклорна колекция, нейната дигитализация, организация на метаданни, средства за търсене и представяне в Интернет са единствени по рода си не само за България, но и в рамките на Европейския Съюз.